

Een beetje klasse tegenover de justitie

Tom Balthazar

Advocaat en assistent medisch recht UG

Gerecht en media leven niet altijd in goede verstandhouding. Vooral de laatste jaren worden verwijten en beschuldigingen over en weer geslingerd. Uiteraard zijn er aan beide kanten goede redenen te vinden voor het ongenoegen en de wrevel. Tom Balthazar waarschuwt echter voor ongenuanceerde stellingnames en overhaaste gevolgtrekkingen, die de scheiding der machten en dus de goede werking van onze democratie geweld aandoen.

Vorig jaar lanceerde de *Domino-groep* de slogan "geen klassejustitie, maar justitie met klasse". Het is een mooie slogan, maar in de realiteit wordt hij nogal eens verkracht. Men bestrijdt de klassejustitie nu eenmaal niet door de justitie zonder enige klasse aan te vallen.

Tijdens het voorbije jaar heeft de verontwaardiging over de werking van het gerechtelijk apparaat ongekende hoogtes bereikt. Daar waren ook vele redenen toe: de vrijspraken in de zaken Transnuclear en Kirschen, het uitstel van de zaak Haemers, de vrijspraak van een reeks autodieven na een onwettige huiszoeking en de invrijheidstelling van Hilaire Beelen omdat het Hof van Cassatie nagelaten had binnen de wettelijke termijn van vijftien dagen uitspraak te doen over het cassatieberoep tegen zijn onmiddellijke aanhouding.

Naast deze *eyecatchers* blijft het zoeken naar recht gehinderd door een reeks fenomenen waar reeds sinds meer dan twee decennia over getreurd en gezeurd wordt: de nog steeds toeneemende gerechtelijke achterstand, het gebrek aan modern materiaal, de onderbemanning van (sommige) gerechtelijke diensten, het gebrek aan coördinatie, de verouderde procedures en de inflatie van nieuwe, niet altijd even eenvoudig toe te passen wetten.

Al wie ertoe bereid is met enig gevoel voor realiteitszin de maatschappelijke effecten van het gerechtelijk optreden te bekijken, komt bovendien tot de pijnlijke vaststelling dat de tussenkomst - of het gebrek aan tussenkomst - van de justitie sociale ongelijkheden vaak veeleer versterkt dan bestrijdt. De lange duur van de procedures en het gebrek aan een toegankelijke rechtshulp slaan uiteraard zwaarder toe bij alle mensen voor wie een onderhoudsbijdrage, een opzeggingsvergoeding of een schadevergoeding het verschil tussen leven en overleven uitmaken. En wie regelmatig in correctionele rechtbanken of gevangnissen vertoeft, moet blijven vaststellen dat de zielige défilé van elke dag hoofdzakelijk bevolkt wordt met gemarginaliseerden en kansarmen, en dat de parketten nog steeds met veel meer slagkracht optreden tegen een druggebruiker of een exhibitionist dan tegen een vennootschapsbestuurder die een leeggepompte zaak het faillissement in drijft.

Het is dan ook weinig verwonderlijk dat er aan de werking van het gerechtelijk apparaat steeds meer aandacht besteed wordt in de media, en dat dit ook resulteert in een (lichtjes) verhoogde politieke aandacht voor het departement justitie. De agenda voor de verbetering van de wereld wordt nu eenmaal steeds meer bepaald

door het beeld dat tv-camera's van die wereld geven.

De wijze waarop in de pers gerapporteerd wordt over het gerechtelijk optreden bepaalt in hoge mate de opinievorming over de werking van de justitie, en vormt wel eens de basis voor politieke initiatieven waarbij spektakel met spektakel beantwoord wordt. Bovendien richt de gerechtelijke verslaggeving in individuele gevallen soms onherstelbare schade aan, waarbij de gevolgen van het noemen van een naam soms zwaarder en vooral ruimer wegen dan de eventuele sanctie voor de feiten waarover bericht werd. Dat er daarbij soms bijzonder ongenueanceerd en onnauwkeurig te werk gegaan wordt, is langzamerhand een cliché geworden. Het heeft geleid tot een verstoorde relatie tussen magistraten en journalisten. Hoever dat kan gaan, wordt treffend beschreven door Flip Voets. In een artikel met de suggestieve titel 'Vrouw Justitia en de pers: een maagd belaagd?' verhaalt hij over zijn ontmoeting met een gewezen studiegenoot die het thans tot onderzoeksrechter gebracht heeft. Het bijzonder hartelijke weerzien na vele jaren verkilde plots en werd zelfs abrupt afgebroken toen Voets antwoordde op de vraag wat hij thans voor de kost doet [1].

Melchior slaat gensters

De verslaggeving over gerechtszaken staat reeds lang ter discussie. Die discussie is in een stroomversnelling gekomen door het op 5 mei jl. gelanceerde voorstel van justitieminister Wathelet om een einde te maken aan de feitelijke straffeloosheid van persmisdrijven door de bestraffing ervan niet langer aan het Hof van Assisen, maar aan de (gewone) correctionele rechtbanken toe te vertrouwen.

Het voorstel van Wathelet ging gepaard met een onverwacht hevige uitval naar sommige vormen van sensatiejournalistiek. Het werd binnen de twee dagen beantwoord met een radicale, verontwaardigde afwijzing door de Algemene Vereniging van Beroepsjournalisten en met enkele scherpe editoria's, waarbij de - sinds enige tijd zo merkwaardig anonieme - commentator van *De Morgen* het meteen had over "de mentaliteit van een bepaalde politieke klasse" die "be-

reid is om met de grondwet te sjoemelen en de fragiele evenwichten waarop de democratie stoelt overhoop te halen" [2].

Ik voel mij niet geroepen om het voorstel van Wathelet te verdedigen. Daarvoor is een vice-premier zelf mans genoeg en daarvoor werd *Samenleving en politiek* zeker niet in het leven geroepen. Wat ik wel durf te doen, is aantonen dat het probleem dermate ernstig is dat een of andere vorm van regulerend ingrijpen moet overwogen worden. Bovendien wil ik aangeven dat de verschillende onderdelen van de gerechtelijke macht de mogelijkheid hebben om uit hun slachofferrol te treden en dat zij door sommige vrij eenvoudige interventies veel kwaad zouden kunnen vermijden.

Er is een probleem

Net zoals het in sommige politieke analyses bon ton is geworden de pers te overladen met alle zonden van Israël, is het onder journalisten bon ton elke beschuldigende vinger verontwaardigd weg te slaan als een aanslag op de boodschapper in plaats van op de boodschap en als een aanval op de persvrijheid, een der laatste ongeschonden hoekstenen van onze democratie.

Wie evenwel dagelijks als magistraat, politie-man of advocaat actief is bij de toepassing van het recht en in de kranten volgt hoe daar verslag wordt over uitgebracht, kan moeilijk anders dan erkennen dat de wijze waarop dat gebeurt, in sommige gevallen de normale werking van het systeem onmogelijk maakt. Een van de meest klassieke problemen is uiteraard het noemen van namen, zeker tijdens de fase van het gerechtelijk onderzoek. Elke week opnieuw worden hele families aan de schandpaal genageld omdat er één van hen aangehouden of verhoord werd, omdat er een huiszoeking plaatsvond of stukken werden in beslag genomen. Dat dat in de Agusta-affaire is gebeurd met ministers in functie, kan nog verantwoord worden met het klassiek argument dat publieke figuren op grond van het belang van hun functie nauwer mogen gecontroleerd en gevolgd worden. Of alle lynchpartijen daarmee kunnen verantwoord worden, blijft een open vraag. Het verantwoordt in elk geval niet dat heel wat niet-publieke figuren geassocieerd

worden met misdrijven die nog niet eens bewezen zijn en het soms ook niet worden.

De initiatieven die reeds genomen zijn om het noemen van namen te beperken, hebben nog geen echte verandering gebracht. De concurrentieslag tussen de media brengt sommige kranten wel eens in de verleiding om af te wijken van de regel van de initialen. Als het om een familielid van een bekende Vlaming gaat of als de mogelijkheid bestaat om een of ander misdrijf in de seksuele of financiële sfeer in verband te brengen met een politiemans, een magistraat of een politicus, dan wint de concurrentie het op de *pudeur*. De wijze waarop in 1993 verslag is uitgebracht over de echte en vermeende betrokkenheid van politiemensen en magistraten bij de echte en vermeende vrouwenhandel was hier een pijnlijke illustratie van [3].

Nu weet ik ook wel dat onthullingsjournalistiek - waarvan geen enkel democraat het vitaal belang mag betwisten - soms niet kan functioneren zonder het noemen van namen, maar sommige vormen van voortijdige onthulling van opgeblazen feiten hebben bijzonder weinig te maken met de controlerende taak van de pers. Wie al eens de verhalen aanhoort heeft van ouders wiens kinderen geen vakantiejob meer kunnen vinden, van zussen of broers die plots aangeklaagd worden om van school te veranderen, van koppels waarvan de huurovereenkomst zonder enige motivering opgezegd wordt, omdat een familielid vernoemd is naar aanleiding van een of ander gerechtelijk onderzoek, kan moeilijk anders dan erkennen dat het evenwicht tussen het recht op privacy van de nog niet veroordeelde verdachte en het recht op informatie van het publiek vaak grondig verstoord is.

Samen met het probleem van het noemen van namen, is er het steeds maar tanende begrip voor het vermoeden van onschuld. Uiteraard is de pers niet steeds verantwoordelijk voor de wijze waarop een bericht ontvangen en geïnterpreteerd wordt, maar al te vaak moet men vaststellen dat handelingen die juridisch neutraal zijn als belangrijk (èn veroordelend) nieuws gebracht worden. Het vorderen van een onderzoeksrechter, het uitvoeren van een huiszoeking, het in beslag nemen van papieren: het zijn uiteraard indi-

caties dat er iets onderzocht wordt, maar ze vormen zelfs nog geen begin van bewijs van enige schuld. In sommige gevallen zijn dergelijke onderzoekshandelingen zelfs het gevolg van een particulier initiatief. Iedereen kan door het systeem van de klacht met burgerlijke partijstelling een onderzoeksrechter aan het werk stellen. Het volstaat daartoe te beweren dat men door een misdrijf benadeeld is.

En dan is er ook nog de berichtgeving over de 'procedurefouten', de 'missers' en de 'blunders', die uiteraard andere gevolgen heeft dan individuele, en waarbij het hele gerechtelijke apparaat - dat steeds meer en bloc als het gerecht wordt omschreven - in discredit wordt gebracht. Dat de rechtsbedeling zowel in strafrechtelijke als in burgerlijke zaken niet bepaald optimaal functioneert, is evident. Het mag best in de kijker gezet worden, al is het maar om iedereen die daarvoor verantwoordelijk is wakker te schudden. En in tegenstelling tot hetgeen door vele magistraten en advocaten wordt voorgehouden, is dat zeker niet enkel het beleid dat te weinig (financiële) middelen aan de justitie verschaft. Wat voor vele praktizijnen evenwel zo teleurstellend is, is dat er zo zelden wordt bericht over de systematische en structurele gebreken van het systeem, maar bijna enkel over gevallen waarin een strafprocedure om een of andere wijze niet kan eindigen bij het verwachte doel, namelijk bij een (lieft spectaculaire) straf. De wijze waarop bericht wordt over vrijspraken, suggereert maar al te dikwijls dat de verdachte dankzij een of ander "juridisch achterpoortje" [4] of een vorm van "juridische spitstechnologie" [5] met de hulp van een "batterij duurbetaalde advocaten" [6] aan zijn (verdiende) straf ontsnapt is. En dan volgen uiteraard lezersbrieven waarin - na een felicitatie voor Véronique Ancia - gesteld wordt dat het moet gedaan zijn "met het gezever over procedurefouten en verjaring" en waarin de rechters die zich "in deze val hebben laten lokken" aan de schandpaal worden genageld [7], of waarin gevraagd wordt: "Moeten de rechtsregels gerespecteerd worden voor personen die de regels niet gerespecteerd hebben om zichzelf te verrijken en de maatschappij te bedriegen?" [8].

Het zijn uitlatingen die juristen die het cynis-